

Azərbaycan Respublikası Milli Bankının
2004-cü il üçün pul-kredit siyasətinin başlıca istiqamətləri və 2005-2006-cı
illər üçün prioritet vəzifələri barədə
BƏYANATI

Son on ildə həyata keçirilən ardıcıl və radikal islahatların nəticəsi kimi Azərbaycan Respublikasında bazar iqtisadiyyatının əsas prinsiplərinə cavab verən yeni iqtisadi sistem formalaşmış, uzunmüddətli makroiqtisadi sabitlik təmin edilmiş, yüksək iqtisadi artıma və əhəmiyyətli sosial tərəqqiyə nail olunmuşdur.

Ortamüddətli dövrdə ölkədə iqtisadi inkişafın daha da sürətləndirilməsi əsasında yoxsulluğun azaldılması, yeni iş yerlərinin açılması, qeyri-neft sektorunun və regionların inkişafı, bu əsasda əhalinin sosial rifahının yüksəldilməsi kimi mühüm sosial-iqtisadi vəzifələr həyata keçiriləcəkdir.

Hökumətin nəzərdə tutduğu bu strateji inkişaf hədəfləri pul-kredit və məzənnə siyasətinin adekvatlığı və bank-maliyyə sektorunda islahatların sürətləndirilməsi, bu sahədə görülən işlərin iqtisadi siyasətin digər istiqamətləri ilə effektiv əlaqələndirilməsi ilə dəstəklənəcəkdir.

2003-cü il pul-kredit siyasətinin əsas yekunları

2003-cü ilin yekunları da bu vəzifələrin uğurla reallaşacağına əminlik yaradır. Belə ki, Milli Bank 2003-cü ildə inflyasiyanın aşağı səviyyədə saxlanılmasına, milli valyutanın məzənnəsinin sabitliyinin təmin olunmasına, beynəlxalq normalara uyğun valyuta ehtiyatlarının qorunub saxlanılmasına yönəldilmiş pul-kredit siyasəti yeritmiş və qarşıda qoyulan məqsədlərə nail olmuşdur.

İnflyasiya, məzənnə və iqtisadi artım. 2003-cü ilin on bir ayında inflyasiya səviyyəsi 2% təşkil etmiş və ilin sonuna proqnoz (2,5%) səviyyəsində gözlənilir. İnflyasiya modeli üzrə aparılmış təhlillər göstərir ki, qiymət dəyişiminin 52%-i monetar, 48-i qeyri-monetar amillərin təsiri ilə bağlı olmuşdur.

Üzən-tənzimlənən rejimdə məzənnə siyasəti davam etmiş və başlıca vəzifə olan milli valyutanın məzənnəsinin sabitliyi təmin olunmuşdur. Manatın ABŞ dollarına nisbətən orta illik məzənnəsi 4911 manat təşkil etmiş və cəmi 1% dəyişmişdir.

Manatın məzənnəsinin mövcud dinamikası onun xarici ticarətdə tərəfdaş olan ölkələrin valyutalarına qarşı əlverişli paritetliyini təmin edir.

İqtisadiyyatın əsas makroiqtisadi göstəricisi olan ÜDM-in 10.9%-lik artımı baş vermişdir. Bu meyl 2003-cü ilin yekunu üzrə ÜDM-in artım tempinin nəzərdə tutulan proqnozdan (9.6%) yüksək olacağını deməyə əsas verir.

Tədiyə balansı. 2003-cü ilin yanvar-sentyabr aylarının yekunları üzrə əlverişli tədiyə balansı formalaşmışdır. Ölkədə iri miqyaslı investisiya layihələrinin reallaşdırılması ilə bağlı olaraq istehsal təyinatlı malların idxalının genişlənməsi müşahidə olunmuşdur ki, bu da müsbət hal olaraq cari əməliyyatlar hesabının kəsirlə nəticələnməsini şərtləndirmişdir. Lakin, kaptalın və maliyyənin hərəkəti hesabının müsbət saldosu nəinki cari əməliyyatlar hesabının kəsirini üstələmiş (1,2 dəfə), həm də dövlətin ehtiyat aktivlərinin əhəmiyyətli artımını təmin etmişdir.

İstehsal təyinatlı idxalın həcmi əsasən birbaşa xarici investisiyalar hesabına maliyyələşdirilmişdir. Eyni zamanda malların ixracı 20%-dən çox artaraq 1.9 mlrd ABŞ dollarına çatmış, əvvəlki illərdə olduğu kimi cari ildə də ticarət balansında müsbət saldo

yararmışdır. Ölkə iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyasının genişlənməsi şəraitində xidmətlərin ixracı ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətən 18% artmışdır.

Kapital hərəkəti hesabı üzrə müsbət xalis saldo 1,5 mlrd.ABŞ dolları təşkil etmiş, ölkə iqtisadiyyatına cəlb olunmuş xarici sərmayələrin həcmi keçən ilin müvafiq dövrünə nisbətən 2 dəfə artaraq 2.9 mlrd ABŞ dollarına çatmışdır. Cəlb olunmuş xarici sərmayələrin 2,6 mlrd.ABŞ dolları birbaşa xarici investisiyaların payına düşmüşdür ki, bu da iqtisadiyyatın real sektorunun xarici sərmayənin əsas resipienti (cəlb edici) olmasına dəlalət edir və beləliklə də davamlı iqtisadi artım üçün əlverişli şərait yaradır.

İqtisadiyyatın xarici aləmə açıqlıq dərəcəsi yüksəlməkdə davam etmişdir. Belə ki, əmtəə və xidmətlərin ixracının ÜDM-ə nisbəti 43%-ə, birbaşa investisiyaların ÜDM-də payı 50%-ə çatmışdır.

Valyuta ehtiyatları və valyuta bazarı. Əlverişli xarici konyunktura və tədiyyə balansının kapitalın hərəkəti hesabı üzrə müsbət saldusunun cari əməliyyatlar hesabının kəsirini tam örtməsi şəraitində ölkənin strateji xarici valyuta ehtiyatlarının əhəmiyyətli artması müşahidə olunmuşdur. Hal-hazırda Milli Bankın məcmu valyuta ehtiyatları 750 mln.ABŞ dollarına çatmışdır. Ötən dövr ərzində BVF-nin kreditləri üzrə əsas borcun qaytarılmasına və faiz borclarının ödənilməsinə 80 milyon ABŞ dollarının istifadə edilməsinə və Bakı-Tiflis-Ceyhan neft kəmərinin tikintisi ilə əlaqədar Dövlət Neft Fonduna 65,4 milyon ABŞ dolları məbləğində vəsaitin köçürülməsinə baxmayaraq Milli Bankın sərəncamında olan rəsmi valyuta ehtiyatlarının həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 70 milyon ABŞ dolları artmışdır.

İlin sonuna ehtiyatların 760 mln.ABŞ dollarını ötcəyi, strateji valyuta ehtiyatlarının isə 1,5 mlrd. ABŞ dollarından çox olacağı gözlənilir ki, bu da neft sektoru çıxılmaqla mal və xidmətlərin 9 aylıq idxalına kifayətdir.

Dövr ərzində daxili valyuta bazarının həcmi 41% arataaraq 3.1 mlrd.ABŞ dollarına çatmışdır. Valyuta bazarının özünü tənzimləmə rejimində işləyən seqmentləri daha da fəallaşmış, o cümlədən valyuta əməliyyatlarının avtomatik həyata keçirilməsinə imkan verən Birja Elektron Sistemində Ticarətin (BEST) həcmi genişlənməmişdir. Milli Bankın tətbiq etdiyi yeni maliyyə alətləri bu seqmentin inkişafına əlavə stimül vermişdir. Belə ki, cari ildən başlayaraq Milli Bank tərəfindən müddətli valyuta əməliyyatlarının aparılmasına başlanmışdır.

Milli Bankın valyuta bazarında iştirakı alışyönlü olmuşdur ki, (90 mln.ABŞ dollarınadək) bu da milli valyutanın məzənnəsinin revalvasiyasının qarşısının alınmasını və “holland sindromu” təhlükəsinə yol verilməməsini təmin etmişdir.

Pul təklifi və faiz dərəcələri. İqtisadiyyatın tələbatına adekvat olaraq manatla geniş pul kütləsi (M-2) ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə bu ilin on bir ayında 28.9% artmışdır. Pul kütləsinin artması ilk növbədə pula olan tələbin amillərinin fəallaşması ilə əlaqədardır. Belə ki, pula tələbin əsas amili olan ÜDM-in artımı, xüsusilə orta aylıq real əmək haqqının ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətən 19,1% yüksəlməsi pul təklifinin genişlənməsində əsas rol oynamışdır. Pula tələbin iqtisadi artım ilə şərtlənən yüksəlişi pulun dövretmə sürətinin də yaxşılaşması ilə müşahidə olunmuşdur. Bu şəraitdə ilin sonuna pul kütləsinin 25%-dən çox artaraq 2.5 trln. manatı ötcəyi gözlənilir.

Pul kütləsinin strukturu da yaxşılaşmaqda davam etmiş, ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə qeyri-nağd pul kütləsi 33.3% artmışdır. Qeyri-nağd pul kütləsinin əhəmiyyətli artımı bankların pulu yaratmaq qabiliyyətini xarakterizə edən pul multiplikatorunun daha da yaxşılaşmasını şərtləndirmişdir.

Depozitlər və kreditlər üzrə faiz dərəcələrində, habelə dövlət qısamüddətli istiqraz vərəqələrinin qiymətlərində nəzərə çarpacaq səviyyədə aşağı düşmə meyli müşahidə edilmişdir. Bu, son zamanlar pul siyasətinin daha da fəallaşması, pul təklifinin artması və bunun nəticəsində yeridilən pul siyasətinin iqtisadiyyata, xüsusən maliyyə bazarlarına pozitiv transmissiyasının (ötürülməsinin) güclənməsi ilə əlaqədardır.

Pul-kredit siyasəti alətləri və monetar idarəetmə. Milli Bank 2003-cü il üçün nəzərdə tutduğu hədəflərə kredit hərraclarında, qiymətli kağızlar və valyuta bazarında iştirak etmək, habelə məcburi ehtiyat normalarını tənzimləmək yolu ilə nail olmuşdur.

Milli Bank bankların yenidən maliyyələşdirilməsi mexanizmini daha da təkmilləşdirmişdir. Dünyanın aparıcı mərkəzi banklarında tətbiq olunan müasir yenidən maliyyələşmə alətlərinin tətbiqinin genişlənməsi də davam etmişdir. Banklara lombard və overnayt kreditlərinin verilməsinə başlanılmışdır. Dövr ərzində mərkəzləşdirilmiş kreditlər üzrə üçot dərəcəsi dəyişməmiş və 7% təşkil etmişdir. Qeyd edək ki, bu MDB məkanında ən aşağı üçot dərəcələrindən biridir.

Hesabat dövrü ərzində məcburi ehtiyat normaları qısamüddətli depozitlər üzrə 10%, uzunmüddətli depozitlər üzrə isə sıfır səviyyəsində olmuşdur. Təhlillər göstərir ki, uzunmüddətli depozitlər üzrə məcburi ehtiyat normalarının sıfır səviyyəsinə endirilməsinə dair qərar qəbul edildikdən sonra ötən dövr ərzində uzunmüddətli depozitlərin artım tempi daha da sürətlənmişdir. Belə ki, on bir ayın yekunu üzrə ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə qısamüddətli əmanətlər 2.4% artdığı halda, uzunmüddətli əmanətlər 3.4 dəfə artmışdır.

2003-cü ilin ötən dövründə də açıq bazar əməliyyatlarının pul siyasətinin başlıca alətinə çevrilməsi strategiyasının reallaşdırılması çərçivəsində işlər davam etdirilmişdir. Milli Bank tərəfindən bank sisteminin likvidliyindən asılı olaraq REPO və Əks/REPO əməliyyatları aparılmışdır.

Pul-kredit siyasəti qarşısında qoyulan vəzifələrə nail olmaq üçün hesabat dövründə monetar idarəetmənin institusional inkişafı da diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Monetar idarəetmə mexanizminin çox əhəmiyyətli elementlərindən biri olan tədqiqat bazasının dərinləşdirilməsi istiqamətində bir çox işlər görülmüşdür. Əvvəllər qurulmuş makromodellərin praktiki tətbiqi ilə yanaşı yeni modellər də qurulmuşdur. Dünya iqtisadiyyatının qlobalaşması şəraitində beynəlxalq bazarlarda baş verən proseslərin, eləcə də dünya iqtisadiyyatının inkişaf meyllərinin tədqiqi və monitorinqi sistemi təkmilləşdirilmişdir.

2004-cü il üçün pul-kredit siyasətinin əsas məqsəd və hədəfləri, 2005-2006-cı illər üçün prioritet vəzifələr

Azərbaycan Respublikasının Milli Bankı 2004-cü ildə də makroiqtisadi sabitliyin qorunub saxlanılmasına, davamlı iqtisadi artıma və yoxsulluğun azalmasına dəstək verən pul-kredit və məzənnə siyasəti yeridəcəkdir.

Neft gəlirlərinin artması şəraitində Milli Bank ölkədə makroiqtisadi koordinasiya mexanizminin daha da gücləndirilməsi məqsədilə pul-kredit siyasətinin iqtisadi siyasətin digər istiqamətləri ilə daha sıx uzlaşmasına diqqəti artıracaqdır.

İnflyasiya. 2004-cü ildə inflyasiya tempinin 2.5% səviyyəsində saxlanılması nəzərdə tutulur. 2-3%-lik illik inflyasiya səviyyəsi **2005-2006-cı** illərdə qarşıda duran ortamüddətli hədəfdir ki, bu da uzunmüddətli makroiqtisadi sabitliyin mühüm meyarıdır. Bu dövrdə Milli Bank xüsusi olaraq qeyri-monetar amilləri nəzərə almayan “xalis inflyasiya” göstəricisi

üzərində monetar nəzarəti gücləndirəcəkdir ki, bu da bilavasitə pul-kredit siyasətinin təsiri altında olan inflyasiya amillərini daha operativ və dəqiq tənzimləməyə imkan verəcəkdir.

Pul təklifi və faiz dərəcələri. 2004-cü ildə Milli Bankın yeridəcəyi pul-kredit siyasətinin əsas monetar hədəfini iqtisadiyyatın monetizasiyasının daha da artırılması təşkil edəcəkdir. Milli Bank makroiqtisadi sferada, o cümlədən valyuta bazarında baş verəcək proseslərin coxvariantli inkişaf ssenarilərini tərtib edərək pul kütləsinə təsir edə biləcək bütün potensial monetar və qeyri-monetar amilləri qruplaşdırmış və bu əsasda 2004-cü il üçün pul təklifinin proqnozlarını işləmişdir. Proqnozlar göstərir ki, optimal halda 2004-cü ildə pul kütləsinin 28%-ə qədər (*əlavə 1*) artması potensialı mövcuddur ki, bu da iqtisadiyyatın monetizasiyasının yaxşılaşması baxımından əlverişli parametrdir. Bununla belə Mili Bank başlıca olaraq inflyasiya üzrə hədəfi diqqət mərkəzində saxlayacaqdır.

2005-2006-cı illərdə ölkənin valyuta gəlirlərinin kəskin artacağı proqnozları pul kütləsinin əhəmiyyətli genişlənməsinə əsas yaradır. Belə ki, bu dövrdə M2 pul aqreqatının illik artımının 29-33%, M3 pul aqreqatının illik artımının isə 25-30% diapazonunda formalaşacağı gözlənilir. Qeyd olunmalıdır ki, xüsusilə 2006-cı ildə pul təklifinin əvvəlki illərə nisbətən daha yüksək artım tempinin gözlənməsi 2005-ci ildən etibarən əmanətlərin sığortalanması mexanizminin işə düşməsi ilə bağlı bank sisteminə inamın əhəmiyyətli artacağı və nəticədə onun depozit bazasının kəskin genişlənməyə proqnozlarına əsaslanır.

Ortamüddətli proqnozlar göstərir ki, bu dövrdə cəmi depozit bazasının illik artım tempi 29-34% səviyyəsində olacaqdır. Proqnozlara əsasən ilk növbədə milli vayutada depozit bazasının kəskin artması gözlənilir ki, məhz buna görə də M2 pul aqreqatının artımının M3 pul aqreqatının artım tempinə nisbətən daha yüksək olacağı ehtimal edilir. Bu dövrdə pulun dövretmə sürətinin orta illik göstəricisinin M2 aqreqatı üzrə azı 10-12%, M3 aqreqatı üzrə isə 5-6% yaxşılaşacağı gözlənilir.

2004-2006-cı illərdə manatla geniş pul kütləsinin 2.2 dəfədən çox artaraq 5.5 trln. manata çatacağı və bu əsasda iqtisadiyyatın monetizasiyasının 1.4 dəfəyədək yaxşılaşacağı gözlənilir.

Monetar ekspansiya şəraitində zəruri hallarda pul təklifinin çevik sterilizasiya olunması nəzərdə tutulur. Bu vəzifə eyni zamanda pul siyasəti ilə fiskal siyasətin effektiv uzlaşdırılması ilə dəstəklənəcəkdir. Milli Bank pul təklifi parametrlərinin formalaşma biləcək bütün halları üzrə inkişaf ssenariləri işləmiş və mümkün sterilizasiya variantlarını proqnozlaşdırmışdır ki, bu da pul kütləsinin adekvat səviyyəsini təmin etməyə imkan yaradır.

Maliyyə bazarlarında faiz dərəcələrinin aşağı düşməsi meyillərini, inflyasiyanın minimal səviyyədə olmasını, pul təklifinin genişlənməsi və iqtisadi artım proseslərində monetar amillərin güclənməsi zərurətini nəzərə alaraq Milli Bank 2004-cü ildə uçot dərəcəsinin aşağı salınması imkanlarını nəzərdən keçirəcəkdir.

Pul bazarında faiz dərəcələrinin aşağı salınmasının təşviq edilməsi iqtisadi artımın sürətlənməsində kredit qoyuluşlarının rolunun artmasına daha əlverişli şərait yaradacaqdır.

Tədiyyə balansı. 2004-cü ildə də tədiyyə balansının sabit olacağı və kapitalın hərəkəti hesabının müsbət saldusunun cari əməliyyatlar hesabı üzrə kəsiri tam örtəcəyi proqnozlaşdırılır. Bu tədiyyə balansının bütün maddələri üzrə xarici valyuta ödənişlərini tam örtməklə yanaşı, həm də dövlətin xarici ehtiyat aktivlərinin əhəmiyyətli artımını şərtləndirəcəkdir.

2004-cü ildə ölkəyə məcmu xarici kapital axınının ÜDM-in 71%-ni təşkil edəcəyi gözlənilir ki, bu da milli iqtisadiyyatın qlobal iqtisadiyyata açıqlıq dərəcəsinin xeyli artmasını göstərir. Xarici kapital axınlarının sürətlənməsi əsas etibarilə birbaşa xarici

investisiyalar hesabına baş verəcəkdir ki, bunun da həcmi 4.4 mlrd ABŞ dollarına çatması gözlənilir.

Bu parametrlər ölkənin xarici valyutaya olan tələbatının tam ödənilməsinə və strateji valyuta ehtiyatlarının artmasına əlverişli şərait yaradacaqdır.

Məzənnə siyasəti və valyuta ehtiyatları. 2004-cü ildə məzənnə siyasəti üzən-tənzimlənən rejimə əsaslanmaqla pul-kredit siyasətinin başlıca hədəflərinə nail olmağa yönəldiləcək və onun ABŞ dollarına qarşı orta illik məzənnəsi 4975 manat səviyyəsində proqnozlaşdırılır.

Məzənnə siyasəti **2005-2006-cı illərdə** həyata keçiriləcək monetar strategiyanın çox vacib tərkib hissəsidir. Bu dövrdə Milli Bank məzənnə siyasətini yeridərkən manatın sabitliyinin qorunmasını, onun əsas ticarət tərəfdaşı dövlətlərinin valyutalarına nisbətən əlverişli paritet məzənnəsinin saxlanılmasını əsas götürəcəkdir.

Milli Bank valyuta ehtiyatlarını da zəruri həddlərdə qoruyub saxlamağı və dünya neft bazarında əlverişli konyuktur şəraitində onun həcmının 2004-cü ildə 800 mln.ABŞ dollarına qədər artacağını və tədiyə balansının müsbət saldosu şəraitində bu artımın sonrakı illərdə də davam edəcəyini proqnozlaşdırır.

Monetar idarəetmə mexanizmləri. Qarşıya qoyulan hədəflərə nail olmaq üçün monetar idarəetmə mexanizmləri daha da təkmilləşdiriləcək, tənzimləmə alətləri daha geniş spektrdə tətbiq olunacaq, qiymətli kağızlar və valyuta bazarlarında çevik əməliyyatlar aparılacaqdır. Konkret alətin və ya onların kombinasiyasının davamlılığı və miqyası mövcud iqtisadi şəraitdən asılı olaraq seçiləcəkdir.

Yenidənməliyyələşdirmə mexanizmi daha da təkmilləşdiriləcək, bankların likvidliyinin qısamüddətli tənzimlənməsi üçün lombard və overnəyt kreditləşməsi mexanizmlərindən istifadəyə üstünlük verilməsi istiqamətində tədbirlər davam etdiriləcəkdir.

2004-cü ildə də *açıq bazar əməliyyatlarının* pul-kredit siyasətinin əsas alətinə çevrilməsi istiqamətində tədbirlərin davam etdirilməsi nəzərdə tutulur. Açıq bazarda əməliyyatlar əsasən REPO və Əks/REPO əməliyyatları formasında aparılacaqdır. Bu əməliyyatların eyni zamanda qiymətli kağızların likvidliyini artıracağı və təkrar bazarın canlanmasına səbəb olacağı gözlənilir.

Milli Bank *uçot dərəcəsinə*, eləcə də *öz əməliyyatları üzrə faiz dərəcələrini* müəyyənləşdirərkən iqtisadiyyatdakı real likvidlik vəziyyətini, inflyasiyanın dinamikasını, maliyyə bazarının ayrı-ayrı seqmentlərindəki vəziyyəti və beynəlxalq maliyyə bazarlarında gedən prosesləri nəzərə alacaqdır.

2004-cü ildə pul təklifi kanallarının *sterializasiya* ehtiyacı yarandıqda Milli Bank tərəfindən notların buraxılması, portfelində olan dövlət qiymətli kağızlarının bazarda yerləşdirilməsi və banklardan milli valyutada depozitlərin qəbuluna başlanılması üçün zəruri olan tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Tənzimləmə alətlərinin təsir imkanlarını genişləndirmək üçün pul kütləsinin keyfiyyət strukturunun yaxşılaşdırılması, bankdankənar nağd pul kütləsinin bank dövriyyəsinə cəlb olunması, iqtisadiyyatın dollarlaşmasının aşağı salınması istiqamətində tədbirlər davam etdiriləcəkdir.

Pul-kredit siyasətinin səmərəliliyinin artırılmasının mühüm şərtlərindən biri olan monetar idarəetməni təkmilləşdirilməsi 2004-cü ildə də diqqət mərkəzində saxlanılacaqdır. Daha əsaslandırılmış qərarların qəbuluna şərait yaradan *iqtisadi tədqiqatlar bazasının* genişləndirilməsi davam etdiriləcəkdir. Bu zaman ekonometrik metodların daha geniş tətbiqinə xüsusi əhəmiyyət verilmək, qurulmuş ekonometrik modellərin tətbiqi

genişləndiriləcək, eyni zamanda bank risklərinin qiymətləndirilməsi və real sektorun ekonometrik modellərinin qurulmasına başlanacaqdır. Bu əsasda yaxın zamanlarda Milli Bank ölkə iqtisadiyyatının ümumi makromodelinin qurulub başa çatdırılmasını qarşısında mühüm hədəf kimi müəyyən etmişdir.

2003-cü ildə bank islahatlarının əsas nəticələri

2003-cü ildə də Milli Bank tərəfindən **bank islahatlarının** daha da sürətləndirilməsi, bank sisteminin sabitliyi təmin edilmiş, onun iqtisadiyyatda rolunun artırılması, əhalinin bank sistemində olan inamının gücləndirilməsi istiqamətində işlər davam etdirilmişdir.

Dövlət banklarının özəlləşdirilməsinə dair ölkə Prezidentinin 17 aprel 2003-cü il tarixli fərmanlarının icrası üzrə işlərə başlanmış, **Beynəlxalq Bankın** dövlətə məxsus səhmlərin 20%-nin Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankına satılmasına dair müvafiq Anlaşma Memorandumu imzalanmışdır.

Özəlləşdirməyə hazırlıq və institusional quruculuq çərçivəsində texniki yardımdan da istifadə etməklə **BUSB-un** təşkilati strukturu korporativ idarəetmə prinsipləri əsasında yenidən qurulmuş, müvafiq daxili prosedurlar hazırlanmış və kredit fəaliyyətinə başlaması üçün lisenziya verilmişdir.

Qəbul olunmuş inkişaf strategiyasına uyğun olaraq **özəl bankların** sağlamlaşdırılması tədbirləri davam etdirilmiş, bank sisteminin kəmiyyət və keyfiyyət parametrləri daha da yaxşılaşmışdır.

Milli Bank tərəfindən kommərsiya banklarında **korporativ idarəetmə standartlarının** tətbiqi üzrə normativ-hüquqi sənədlərin layihəsi hazırlanmışdır. Müvafiq qanunvericilik bazasının formalaşması ilə kommərsiya banklarında dünya standartlarına uyğun risklərin idarə edilməsi sistemlərinin qurulması üzrə institusional tədbirlər görülməkdədir.

Bank xidmətləri bazarında rəqabəti gücləndirmək və bank işinin qabaqcıl metodlarını ölkəyə gətirmək məqsədilə bank sistemində **xarici kapitalın** iştirakı tam liberallaşdırılmışdır. İqtisadiyyatın bütün sahələrində olduğu kimi bank sistemində də müşahidə olunan sabitlik və artım xarici investorların marağını artırmışdır. Bunun və sağlamlaşdırma tədbirlərinin nəticəsidir ki, 2003-cü ildə ilk dəfə olaraq fəaliyyətdə olan yerli özəl banka xarici investisiya qoyulmuşdur.

Sahibkarlığın, xüsusən də orta və kiçik biznesin inkişafında bank sisteminin rolunun daha da artırılması tədbirləri də davam etdirilmişdir.

Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu tərəfindən ayrılacaq vəsaitləri yerləşdirəcək müvəkkil bankların sayı artaraq 14-ə çatmışdır. 2003-cü ilin ötən dövründə sahibkarlara 48 mlrd. manatdan çox kredit verilmişdir.

“Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafına dövlət himayəsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında” 10 sentyabr 2002-ci il tarixli Fərmana uyğun olaraq yaradılmış **Mikrokreditləşdirmə Bankı** fəaliyyətini daha da genişləndirmiş, il ərzində iki yeni filial açmış, bankın kredit portfeli 2 minədək müştəri üzrə 18 mlrd manat məbləğini keçmişdir.

Aqrar **regionların maliyyə xidmətlərinə çıxışı** imkanlarının artırılması üzrə tədbirlər görülmüş, 2003-cü ilin on bir ayında bank sistemi üzrə 78 yeni bank filialının fəaliyyətinə icazə verilmişdir.

Dünya Bankının «Kənd təsərrüfatlarının inkişafı və kreditləşdirilməsi» layihəsi çərçivəsində **Aqrar sahənin inkişafının kreditləşməsi üzrə İcraçı Agentlik** tərəfindən

fermer təsərrüfatlarına kreditlərin həcmi artmış, 5 minədək fermerə 8 mlrd manat kredit verilmişdir.

Bank qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində ciddi işlər görülmüşdür. Hal-hazırda “*Banklar haqqında*” Azərbaycan Respublikası Qanununun işlənmiş üçüncü nəslə qəbul ərəfəsindədir. Bu qanunun qəbulu ilə bank qanunvericiliyinin “Bank fəaliyyəti haqqında” Avropa İttifaqının Direktivlərinə, həmçinin səmərəli bank nəzarəti üzrə Bazel prinsiplərinə tam harmonizasiyası başa çatdırılacaqdır.

Girov (ipoteka) münasibətlərini tənzimləyən normativ hüquqi aktlar arasında mövcud ziddiyyətlərin və problemlə müddəaların aradan qaldırılması üçün “*İpoteka haqqında*” qanun layihəsi hazırlanmışdır.

Bank fəaliyyətində kredit riskini azaltmaqla bankların iqtisadiyyata kredit qoyuluşlarının aktivləşdirilməsində mühüm rol oynayan **Mərkəzləşdirilmiş Kredit Reyestrinin** yaradılması tamamlanmaq ərəfəsindədir, paralel olaraq reyestrin istifadəçilər üçün platformasının qurulmasına başlanmışdır.

Ödəniş sistemləri infrastrukturunun daha da təkmilləşdirilməsi və genişləndirilməsi məqsədilə milli kart – prosesinq mərkəzinin yaradılması üzrə müvafiq işlər aparılır ki, bunun da nəticəsində nağdsız hesablaşmaların miqyasının böyüməsinə, dövriyyədə olan nağd pul kütləsinin bank sistemə cəlb olunmasına, həmçinin əmək haqları, pensiya və müavinətlər, təqaüdlərin verilməsində, kommunal xidməti haqlarının ödənilməsində ödəniş kartlarından daha geniş istifadə olunmasına və beləliklə də bu ödənişlərin bank sistemləri vasitəsilə həyata keçirilməsinə əlverişli şərait yaranacaqdır.

Bank nəzarətinin keyfiyyətə təkmilləşdirilməsi davam etdirilmişdir. Risk yönümlü, “erkən xəbərdarlıq” prinsipinə əsaslanan bank nəzarəti bankların fəaliyyətinə məsafədən səmərəli nəzarət etməyə imkan vermişdir. İl ərzində ABŞ-ın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin geniş texniki yardımından istifadə etməklə ayrı-ayrı bank risklərini tənzimləyən metodoloji baza, habelə Milli Bankın nəzarət funksiyası təkmilləşdirilmişdir.

Bankların **nizamnamə kapitalının** ümumi məbləği 2003-cü ilin on bir ayında ilin являли ilə müqayisədə 15,8% artmışdır.

Kredit qoyuluşlarının həcmi on bir ay ərzində ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 27,4% artaraq 3190.8 mlrd. manat təşkil etmişdir. “Aqrarkredit” təşkilatında cəmləşən kreditlər nəzərə alınmadan kredit qoyuluşlarının artım tempi 35,8% təşkil etmişdir. Kredit qoyuluşlarının keyfiyyət parametrlərində də pozitiv dəyişikliklər müşahidə edilmişdir. Belə ki, ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə kredit qoyuluşlarında özəl sektorun payı 8% yüksələrək 79%-ə çatmış, milli valyutada verilən kreditlərin xüsusi çəkisi artmış, kredit qoyuluşlarında özəl bankların payı 7.5% çoxalmışdır. Uzunmüddətli kreditlərin həcmi 11.4% artmış və ümumi kredit qoyuluşlarının 26%-ni təşkil etmişdir.

Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə **kredit qoyuluşlarının sahəvi strukturunda** inşaat və sənaye sektorlarına verilən kreditlərin artım tempi daha yüksək olmuşdur. Fiziki şəxslərə verilən kreditlərin xüsusi çəkisi əhəmiyyətli dərəcədə artaraq 27.5%-ə çatmışdır ki, bunun da 3.5%-i plastik kartlarla əməliyyatlar üzrə kreditlərin payına düşür. Fiziki şəxslərə verilən kreditlərin yüksək sürətlə artması məcmu tələbin daha da genişlənməsinə təkan verir ki, bu da iqtisadi artıma və əhalinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşmasına əlavə stimullar yaradır.

Fiziki şəxslərin **əmanətləri** ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 57,9% artmış və 1174.7 mlrd. manat təşkil etmişdir. Banklar tərəfindən cəlb olunmuş əmanətlərin 40.4%-i özəl bankların payına düşür.

Bank fəaliyyətinin səmərəlilik göstəriciləri də müsbət dinamikaya malik olmuş, bank aktivlərinin gəlirliliyi əhəmiyyətli dərəcədə artaraq 2,5 %, kapitalın gəlirliliyi isə 18,5 % təşkil etmişdir ki, bu da keçid iqtisadiyyatlı ölkələr arasında ən yüksək göstəricilərdəndir.

Bütün bu müsbət meyllərin nəticəsində Dünya Bankının və Beynəlxalq Valyuta Fondunun Maliyyə Sektorunun Qiymətləndirilməsi Programı Azərbaycanın bank sektorunu sabit, risk nüvəli (kredit, faiz dərəcələri, yamalı risklər) mütəmadi olaraq bank sektoruna kəmi gətirəcəkdir.

2004-cü il üçün bank islahatlarının əsas hədəfləri, 2005-2006-cı illər üçün prioritet vəzifələri

İqtisadi artımın sürətləndirilməsi, iqtisadiyyatın regional və sahəvi strukturunun optimallaşdırılması və bu əsasda yoxsulluğun tam aradan qaldırılması bank islahatlarının daha da dərinləşdirilməsini zəruri edir. Bu məqsədlə Milli Bank bank sisteminin inkişaf strategiyasının reallaşdırılmasını davam etdirəcəkdir.

Dövlət bankları üzrə tədbirlər Respublika Prezidentinin müvafiq fərman və sərəncamları əsasında həyata keçiriləcəkdir. 2004-cü ildə **Beynəlxalq Bankın** özəlləşdirilməsinin başa çatdırılması, **Birləşmiş Universal Səhmdar Bankının** isə strateji investorların iştirakı təmin olunmaqla özəlləşdirilməsinə başlanılması nəzərdə tutulur.

Özəl banklar üzrə islahatların əsas istiqaməti onların kapital bazasının genişləndirilməsi və konsolidasiyasının davam etdirilməsindən ibarət olacaqdır. Bu məqsədlə bankların məcmu kapitalına tələbin artırılması, qanunvericiliyə müvafiq olaraq onların konsolidasiyası, minimal kapital tələblərinə cavab verməyən bankların fəaliyyətinin məhdudlaşdırılması və ya bank olmayan kredit təşkilatlarına çevirilməsi sahəsində tədbirlər görülməlidir.

Bank sistemində **korporativ idarəetmə** standartlarının tətbiqi həlledici mərhələyə daxil olacaqdır. Maliyyə göstəriciləri sağlam həddlərdə olan banklarda korporativ idarəetmə standartlarının tətbiqi **əmanətlərin sığortalanması** sisteminin formalaşmasına zəmin yaradacaqdır.

Bank sistemində **sağlam rəqabət mühitinin** yaradılması məqsədlə antiinhişar fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, büdcə təşkilatlarına xidmət göstərən bankların sayının artırılması məqsədlə müvafiq dövlət qurumları ilə birgə fəaliyyət həyata keçiriləcəkdir.

Kiçik və orta biznesin inkişafında əhəmiyyətli rol oynayan **mikrokreditləşdirmə institutlarının** daha da inkişaf etdirilməsi məqsədlə “Mikromaliyyə təşkilatları haqqında” yeni qanun işlənəcəkdir.

Fermer təsərrüfatlarının maliyyə vəsaitlərinə olan tələbatını ödəmək üçün **qeyri-bank kredit təşkilatlarının** inkişafının təşviq edilməsi davam etdiriləcək, bu məqsədlə təqdim edilən texniki yardımdan geniş istifadə ediləcəkdir.

İpoteka kreditləşdirilməsi mexanizminin inkişafı istiqamətində tədbirlər davam etdiriləcəkdir. İpoteka kreditləşməsinin geniş tətbiqinin təmin edilməsi məqsədlə “Azərbaycanda yaşayış tikintisinin maliyyələşdirilməsi və ipoteka kreditləri sisteminin inkişafına dair” xüsusi konsepsiya hazırlanıb təqdim ediləcəkdir. “Mənzil-tikinti bankları haqqında” və “İpoteka bankları və ipoteka istiqrazları” haqqında qanun layihələri işlənəcək, habelə ipoteka İnvestisiya Fondunun yaradılması üzrə tədbirlər görülməsinə başlanacaqdır.

2004-cü ildə **bank işinin normativ-hüquqi bazasının** təkmilləşdirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılacaq, qəbul olunacaq “Banklar haqqında” yeni qanunun icra mexanizmlərinin yaradılması üzrə tədbirlər tamamlanacaqdır.

Mərkəzləşdirilmiş **kredit reyestrinin** yaradılması başa çatdırılacaqdır ki, bu da banklara sadələşdirilmiş maliyyə uçotu apararı, kiçik və orta sahibkarların kredit riskləri barədə daha ətraflı məlumat verməklə onların kreditləşdirilməsində əhəmiyyətli rol oynayacaqdır.

Ödəniş sistemindəki islahatların növbəti mərhələsi çərçivəsində kart ödənişləri üzrə milli prosessinq mərkəzinin yaradılması başa çatdırılacaqdır. Yaradılmış ödəniş sisteminin imkanlarından tam istifadə olunması, milli ödəniş sisteminin inkişaf strategiyasının dərinləşdirilməsi və təkmilləşdirilməsi, habelə görülməklə işlərə dövlət dəstəyinin təmin olunması məqsədilə Dövlət Proqramı hazırlanacaqdır. Proqramın hazırlanmasında başlıca məqsəd ödəniş sistemlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, xüsusilə Bakı şəhərindən kənarında, əhalinin kasıb hissəsinin daha çox cəmləşdiyi kənd və rayonlarda ucuz ödəniş xidmətlərinin təşkili, regionların maliyyə xidmətlərinə çıxışı imkanlarının genişləndirilməsi, bu məqsədlə Azərpoçt müəssisələrinin ödəniş sistemləri infrastrukturuna inteqrasiyası, kommunal xidmət göstərən müəssisə və təşkilatlarda daxili informasiya sisteminin yenidən qurulması və onların xidmət olunduqları banklar ilə informasiya mübadiləsinin yaradılması təşkil edir.

Bank sisteminin **mühasibat uçotunun** Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartlarına keçidi üzrə tədbirlər tamamlanacaqdır.

2005-2006-cı illərdə aparılacaq islahatlar son nəticədə bank sisteminin stabilliyinin qorunması, maliyyə vəsaitlərinin effektiv mobilizasiyası və iqtisadiyyata, xüsusilə real sektora investisiya kreditlərinə transformasiya imkanlarının dinamik artımını təmin edəcəkdir (*Bax: Əlavə 2*).

Dövlət banklarının özəlləşdirilməsinin tamamlanması, özəl bankların konsolidasiyasının təşviqi və radikal kapitallaşması, bank sektorunda sistem risklərinin minimallaşması əsas hədəflərdəndir.

Bank xidmətləri və texnologiyalarının genişləndirilməsi çərçivəsində mikro və orta məbləqli kreditləşmənin inkişafına, xüsusilə kredit yarmarkalarının təşkilinə, elektron formatlı bank-müştəri sistemlərinin, “elektron bankı” xidmətinin hüquqi və institusional bazasının formalaşmasına xüsusi önəm veriləcəkdir.

Bank və bank olmayan kredit institutlarının çeşidinin və regional əhatəsinin genişləndirilməsi sahəsində mikromaliyyə institutlarının institusional olaraq formalaşması təmin ediləcək, yaradılacaq qanunvericilik əsasında yaşayış-tikinti əmanət banklarının təşkili üzrə işlər görülməcəkdir.

Bank sektorunun **beynəlxalq maliyyə-bank sisteminə inteqrasiyasının** dərinləşdirilməsi, çirкли pulların yuyulması və terrorizmin maliyyələşdirilməsinə qarşı fəaliyyətdə beynəlxalq maliyyə sistemi ilə əməkdaşlığın intensivləşdirilməsi də əsas prioritetlərdəndir.

Bank islahatlarının sürətləndirilməsi və bank xidmətlərinin əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirilməsi, əhalinin və bütövlükdə iqtisadi sferanın maliyyə-bank xidmətlərinə çıxışı imkanlarının artırılması **hüquqi və iqtisadi mühitdə, maliyyə sektorunun digər seqmentlərində və korporativ sektorun** özündə də ciddi islahatların həyata keçirilməsini və bu tədbirlərin qarşılıqlı əlaqələndirilməsini tələb edir. Bu əsasda, Milli Bank müvafiq sferalarda islahatların bank sisteminin intensiv inkişafı proqramı ilə əlaqələndirilməsi üçün ciddi təşəbbüslər edəcəkdir.

Maliyyə sektorunun digər seqmentlərinin artan dinamika ilə inkişafını təmin etmək məqsədilə kapital bazarının və investisiya institutlarının inkişafı, sığorta bazarının

genişləndirilməsi və maliyyə sistemində rolunun artırılması, pensiya islahatlarının dərinləşdirilməsi barədə xüsusi dövlət proqramlarının hazırlanması və icrası üçün əlaqəli fəaliyyət göstəriləcəkdir.

Milli Bank maliyyə-bank xidmətlərinə istehlakçıların çıxış imkanlarının genişləndirilməsi məqsədilə korporativ sektorda maliyyə şəffaflığının təmin edilməsi, idarəetmə strukturunun təkmilləşdirilməsi, daxili nəzarət sistemlərinin yaradılması, kənar audit institutunun rolunun artırılması və bütövlükdə mütərəqqi korporativ idarəetmə standartlarının tətbiqi üçün xüsusi proqramın həyata keçirilməsi təəbbüsü ilə çıxış edəcəkdir.

Müqavilə öhdəlikləri üzrə icra intizamının yüksəldilməsi, kreditorların hüquqlarının effektiv qorunması, mübahisələrə məhkəmə baxışı müddətinin optimallaşdırılması, habelə məhkəmə sisteminin effektiv və şəffaf fəaliyyətinin təmin edilməsi, onun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi məqsədilə qanunvericilik və institusional təkmilləşdirmə tədbirlərinə dair müvafiq təkliflər hazırlanacaqdır.

Nəzərdə tutulan bütün bu tədbirlər bank sisteminin iqtisadiyyatda rolunu daha da artıracaq, onun qeyri-neft sektoruna, xüsusilə kiçik və orta sahibkarlığa maliyyə dəstəyini artırmağa imkan verəcəkdir. Bank sisteminə inamın getdikcə möhkəmlənməsi 2005-2006-cı illərdə depozit bazasının və bu əsasda kredit qoyuluşlarının əhəmiyyətli artımını proqnozlaşdırmağa əsas verir. Bütün bu amillər, o cümlədən əmanətlərin sığortalıması sisteminin tətbiqi nəzərə alınmaqla 2006-cı ildə əhalinin bank sistemində əmanətlərinin illik artım tempinin 70%-ə, kredit qoyuluşlarının illik artımının isə 35%-ə çatacağı proqnozlaşdırılır. Bu müddət ərzində bank aktivlərinin ÜDM-ə nisbəti göstəricisinin ikiqat, əmanətlərin ÜDM-ə nisbətini isə 3 dəfəyədək artması təmin ediləcəkdir.

Yeni prioritetlərin və vəzifələrin uğurla reallaşdırılmasına zəruri dəstək verilməsi məqsədilə "Milli Bank haqqında" qanunun beynəlxalq standartlara tam cavab verən yeni redaksiyası hazırlanaraq qəbul ediləcəkdir.

Əvvəlki illərdə olduğu kimi 2004-cü ildə də pul-kredit siyasəti bütövlükdə ölkədə yeridiləcək iqtisadi siyasətin effektiv dəstəklənməsinə yönəldiləcəkdir. Pul-kredit siyasətinin effektivliyini daha da artırmaq üçün onun iqtisadi siyasətin digər istiqamətləri ilə koordinasiyası gücləndiriləcəkdir.

2004-cü ildə yeridiləcək və 2005-2006-cı illər üçün nəzərdə tutulan pul-kredit və məzənnə siyasətinin əsas prioritetləri ölkə daxilində və xarici sektorda, xüsusən də beynəlxalq əmtəə və maliyyə bazarlarında gedən proseslərin qiymətləndirilməsi əsasında zəruri hallarda təshih ediləcək və onun strateji kəmiyyət parametrləri çevik tənzimlənəcəkdir.

2004-2006-cı illər üzrə əsas monetar göstəricilərin proqnozları (ilin sonuna)

	2002	2003*	2004	2005	2006
İnflyasiya, %-lə	2.8	2.5	2.5	2-3	2-3
Manatın \$-a nəzərən məzənnəsi, manatla (orta illik)	4861	4911	4975	5000	5000
Valyuta ehtiyatları, mln. \$-la	681.7	760	800	850	900
Geniş pul kütləsi, (M-3 pul aqreqatı), mlrd. manatla	3925.8	4829	5988	7485	9731
<i>artım tempi, %-lə</i>	14.3	23	24	25	30
Manatla pul kütləsi, (M-2 pul aqreqatı), mlrd. manatla	2025.8	2512	3215	4149	5515
<i>artım tempi, %-lə</i>	15.4	24	28	29	33
Yenidən maliyyələşdirmə dərəcəsi, %-lə	7-10	7	5-7	4-5	4
Bank sistemində cəmi depozitlər, mlrd. manatla	2256.9	2810.3	3595	4638	6214
<i>artım tempi, %-lə</i>	14.8	25	28	29	34
Əhalinin əmanətləri, mlrd. manatla	767.3	1212	1940	3162	5375
<i>artım tempi, %-lə</i>	31.1	58	60	63	70
Kredit qoyuluşları,	2600.8	3277	4260	5581	7534
<i>artım tempi, %-lə</i>	7	26	30	31	35

* Gözlənilən

Bank islahatlarının sürətləndirilməsi və bank xidmətlərinin yaxşılaşdırılması üzrə əsas tədbirlər

Tədbirin mahiyyəti	İcra müddəti
1. 2004-2005-ci illərdə Azərbaycan Bank Sisteminin İnkişafına dair Dövlət Proqramının hazırlanması və realizasiyası	2004-2005-ci illər
2. Bank sisteminin kapitallaşması, məcmu kapital tələbinin əhəmiyyətli dərəcədə artırılması	2004-2005-ci illər
3. Bankların iriləşməsi və konsolidasiyasının təşviq olunması və dəstəklənməsi	2004-2005-ci illər
4. Dövlət banklarının özəlləşdirilməsinin başa çatdırılması	2004-2005-ci illər
5. İpoteka kreditləşməsinin hüquqi və institusional bazasının formalaşdırılması	2004-2006-cı illər
6. Mərkəzləşdirilmiş kredit reyestrinin istifadəyə verilməsi	2004-cü il
7. Mikromaliyyətləşmə institutlarının inkişaf etdirilməsi, bank sisteminin regional əhatəsinin və regional bank xidmətlərinə çıxış imkanlarının artırılması	2004-2006-cı illər
8. Milli Ödəniş Sistemlərinin İnkişafı üzrə Dövlət Proqramının hazırlanması və realizasiyası	2004-2005-ci illər
9. Banklarda korporativ idarəetmə standartlarının tətbiqinin təmin edilməsi	2004-2006-cı illər
10. Əmanətlərin Sığortalanması Sisteminin hüquqi və institusional bazasının formalaşdırılması	2004-2005-ci illər